

je zatoženec iztoženo svoto 28 gld. 56 kr. deloma skupno s svojo pozneje umrlo soprogo in deloma sam na posodo vzel, a ne plačal in da je sam Ognjeslava H. prosil, da naj za to svoto nikar ne toži, temveč da naj čaka, da sin zatožencev od vojakov pride. Zategadelj se oni del prisege, kjer zatoženec trdi, da razen določeno zaznamenovane dolžne svote 50 gld. ni bil ničesar dolžan in da je neresnično, da je on istinitost dolžne svote 28 gl. 56 kr. priznal, kot neobhodno tem dogodkom nasprotujoč in neresničen kaže. Ta določanja pa obsegajo vse znake v §§. 197 in 199 odd. a. kaz. zak. zaznamenovanega hudodelstva goljufige in z uporabo teh §§. na predležeči čin zatoženca se tedaj zakon ni žalil. Pomisliti se mora tudi, da je zatoženec deloma s svojim lastnim obnašanjem prisegi nasprotoval in da se je prisega od obeh strank vsled poravnave z besedami formulirala, o kojih pomenu pri zatoženem nikakor ni bila mogoča kaka dvomba. Morala se je tedaj na §. 281, št. 9, odd. a. in b. kaz. pr. r. oprta ničnosti pritožba kot neopravičena ovreči in zatoženec po §. 390 kaz. pr. r. obsoditi, da vsekake stroške vsled kasacijske obravnave povrne

O naših pravnih reformah.

VII.

Poudarjali smo že, da se z ustno in javno obravnavo principijelno ne zлага pritožba na drugo in tretjo instanco, temveč da bi morale biti vse razsodbe, če bi se to načelo strogo izpeljalo, takoj po prvem odloku neovrgljive. Razsodba, katero izreče sodnik po koničnej ustnej obravnavi, opira se na neposredne utise, katere so napravile nanj izjave in morda tudi obnašanje strank in ti utisi v prvotnej svoje naravnosti mogoči so le jedenkrat, namreč pred prvim sodnikom. Zapisnik pri ustnej obravnavi ne da se primerjati s sedanjimi sodnijskimi zapisniki. Sedaj zabeleži se vsaka beseda in mora se zapisati mnogo nepotrebnih izjav, pri ustnej obravnavi pride v protokol komaj okvir razprave, stranke ali njihovi zastopniki, navedeni dokazi, najvažnejši ugovori. Izjave

strank, njihovi pravni nazori ne morejo priti v zapisnik, ker bi se na ta našin uničilo načelo ustnosti. Ali načelo inapelabilite — akoravno je teoretično popolnoma opravičeno pri ustnej obravnavi, nasprotuje pravnemu ljudskemu čutu in bi se brez izjeme jako težko izvrševalo.

Našemu občinstvu, katero se pravda, prirojeno je ne glede na stan, premoženje ali izobraženost, in ta prirojeni čut gojil se je po sodnijske organizaciji skozi stoletja, da se mu mora dati in hraniti pravica, da gre od „nižjega“ sodnika do „višjega“. — Akoravno trikrat izgubljena pravda ni nič menj neprijetna stvar, nega prva neugodna rzsodba, pomiri se vender večkrat razburjenost strank, če vidijo, da je drugi sodnik ravno tega mnenja, kakor prvi in marsikdo se potolažen uda neizogibljujev usodi, akoravno je prej prepričan bil, da se mu huda krivica godi.

Ta ljudski pravni čut je tako močan in tako razširjen, da ga postavodajstvo nikakor prezirati ne sme, kar bi se zgodilo takrat, ko bi se sprejelo načelo inapelabilite.

Istotako nam ni treba poudarjati, da bi bilo načelo neovrgljivosti sodnijskih odlokov pri našej organizaciji, pri razmerah, v katerih živi večina sodnikov, ki so v oddaljenih krajih odrezani od sveta brez vseh dobrotnih vplivov, katere ima duševno življenje večjih mest na mišljenje in razvoj posameznega, — v oddaljenih krajih, kjer s časom mora opešati duševna elasticiteta, in nastane — kar še ni najhuje — neka patrijarhalična zveza mej sodnijo in občinstvom, jako težko izvršljiva in morda večkrat zelo občutljiva stvar.

Ko pa je to načelo prodrto — in načrt civilnega postopnika ga ni sprejel — nastane vprašanje, kako najti rešilno pot, ki pelje mej dvema principoma, ki sta si v nasprotji, mej pismeno in ustno obravnavo. In tu se more poskušati s paljativi, s sredstvi za silo na škodo za dobro priznanemu načelu, ali na korist vsakdanjej potrebi.

V kazenskem postopniku imamo popolno pritožbo proti rzsodbam okrajnih sodnij o predstopkih, ali ne dopušča se meritorična pritožba proti rzsodbam kolegijalnih sodišč.

V celej civilnej stroki velja načelo neovrgljivosti le v bagatelnej obravnavi. Proti rzsodbi bagatelnega sodnika ni pritožbe, če izrek ni ničeven in ti slučajji so v postavi taksativno našteti.

Ta postava nima še dolgo časa veljave in pokazala je že premnogokrat svojo neizogibljivo trdo stran. Obdržati mogla se bo le zaradi tega, ker se za kompetenca sodnikova samo do 50 gl., prav za prav majhna stvar, ali za marsikoga premoženje. Izkušnje pri bagatelnej postavi pa niso po tem, da bi dajale postavodajskim faktorjem pogum, sprejeti to načelo za civilne obravnave sploh.

Načrt civilnega postopnika skuša rešiti to vprašanje takole.

Proti razsodbam okrajnih sodnij, ki se ne tičejo „malenkosti“, dovoli naj se pritožba v polnej meri. Kdor ni zadovoljen z razsodbo okrajnega sodnika, sme se pritožiti, če misli, da je razsodba ničevna, ker se sodnik ni oziral na pozitivne postavne naredbe, pritoži naj se pa tudi, ako meni, da je sodnik pravdo napačno rešil v dejanstvenem oziru, ali zaradi tega, ker ga je vodilo napačno pravno prepričanje.

Pritožba gre od okrajne sodnije do kolegijalne sodnije. Ker pa iz zapisnika okrajne sodnije ni razvidna obravnava, potreba je, da se vrši cela razprava še jedenkrat v drugej instanci od konca do kraja, da se smejo navesti tu nove trditve in nova dokazila. Nam se dozdeva pritožba proti razsodbam okrajnih sodnij neobhodno potrebna.

Pomislimo le, kako da se obravnava, kako da je mogoče obravnavati pri okrajnih sodnijah. Večje okrajne sodnije imajo po tri, druge po dva, nekatere celo le po jednega sodnika. Ne glede na mnoga druga opravila zastran uprave, kontrole, ki se imajo rešiti, bo imel vsak sodnik gotovo toliko obravnav dognati na dan, da se mu niti v zlo ne more šteti, če tu ali tam kaj prezre, če se mej obravnavo ne razjasni popolnoma vsaka stran, vsak pomislek, če se ne porabi vsak dokaz, na katerega se stranka sklicuje. Ni torej mogoče, izročiti sodniku, ki ima toliko nujnega posla, oblast, da bi razsojeval brez korekture o zneskih do 300 ali celo do 500 gld. Ali ta pritožba more po našem mnenji imeti tudi slabe nasledke.

Zaradi tega, ker je pritožba dovoljena, bo že prvi sodnik mnogo več pisal in pisati dal, nego ugaja ustnosti ali bo časih neizogibna potreba. Tu se bo vedno ozir jemalo na to, da se bo druga instanca v prvej vrsti opirala na sodnijski zapisnik in bati se je, da postane iz ustne obravnave počasi pismena, sodniku

zna izpred oči izginiti prava podlaga obravnave, ostala bo le še oblika ustnosti in dobili bomo polagoma ustno obravnavo, pri kateri se le piše.

Ta eventualiteta zdi se nam jako nevarna. Reklo se bo morda, najhujše, kar se mora v tem oziru zgoditi, je to, da bistveno ostane status quo. A naj se ne prezira, da ima pasti poprej častiti stari civilni red z nebrojno množico formalnih kavtel, na njihovo mesto pa imá stopiti sodnikov liberum arbitrium. Marsikatera sedanjih formalitet, ki delajo pravdo tako počasno in truda polno, je mnogokrat rešilna za stranko, bodi si tako, da se je napačno porabila po sodniku, ali nasprotni stranki, bodi si da se je prezrla. Druga instanca ima sedaj pred očmi postavbo in pravdni akt, po novejši postavi pa se jej bo podal le zapisnik skoro brez vseh formalitet. — Vsi posamezni, večkrat jako burni in odločljivi prizori pred prvim sodnikom, ostali bodo neznani drugejši instanci in tudi postavne važnosti ne bodo imeli. Nevarnost, ki preti strankam, je tedaj ta, da se jim izvije iz rok mnogo pravnih pripomočkov, na njihovo mesto pa se postavi sodnikova volja.

Proti razsodbam kolegijalnih sodišč dopuščena je revizija do deželne nadsodnije. Odloki civilnih kolegijalnih senatov tudi v dejanstvenem oziru niso neovrgljivi, kakor kazenske razsodbe, sme se jim oporekati, če so ničevne, in slučajni ničevosti so tudi tukaj taksativno naštet, ali pritožba je tudi mogoča, če sodišče in merito pravde ni prav rešilo. Glede razsodb okrajnih sodnij je načrt, kakor je bilo že omenjeno, popolnoma zatajil načelo inapelabilite, ter je drugemu sodniku dal vso tisto pravico glede reševanja stvarnega in pravnega vprašanja, kakor jo ima sodnik prve instance. Pri razsodbah kolegijalnih sodnij pa gre načrt zopet jeden korak nazaj in določi, da so te razsodbe deloma neovrgljive. Meja naj bo taka, da takrat, ko se more druga instanca — deželna nadsodnja — postaviti popolnoma na mesto prvega sodnika sme pretresovati in reševati tudi stvarna pravdna vprašanja. Če se pa opira prvi sodnik izključljivo le na neposredne utise ustne obravnave, naj bo sodba neovrgljiva in revizija ne dovoljena.

Tudi ta palijativ pravnih pripomočkov ni brez nevarnosti.

Že načrt ima pred očmi, da se bo pri sodiščih več protokoliralo, nego pri okrajnih sodnijah. Po načrtu ne bo mogoče na-

vajati med revizijo novih stvari. Pri sodiščih bodo se stranke silile, da se puste zastopati po odvetnikih. Vsaka pravda se bo začela tako, da tožnikov zastopnik vloži pismo razpravo o tem, kar zahteva s tožbo, in na to bo dal toženi po svojem odvetniku pismen odgovor. Na podlagi teh spisov in na podlagi izjav, ugovorov in dokazov, katere bodo navajale stranke med ustno obravnavo po svojih zastopnikih, vršila se bo sodba. In ker bo druga instanca vedno sklicevala se na zapisnik prve obravnave, naravno je, da bo vsaka stranka gledala na to, kolikor mogoče svojih trditev in dokazov spraviti v zapisnik.

Mnogo nevarnejši pa se nam zdi način, kako se dela meja med ovrgljivimi in neovrgljivimi sodbami.

Kedaj se drugi sodnik more postaviti na stališče prvega? Kakšno je bilo stališče prvega sodnika? Pri zamotanej pravdi more tu nastati velika množina dvomljivih vprašanj in mnogokrat se bo brez dvoma uresničil stari pregovor: *quot capita, tot sensus*.

Stranka, ki je pravdo izgubila, bo se ve da vedno trdila, da so razmere za višjo sodnijo ravno take, kot so bile za prvo, tisti, ki je pravdo dobil, bo nasprotno dokazoval.

Ta meja zdi se nam tako meglena in od subjektivnosti zavisna, da se je bati, da jo bo praksa kmalu čisto izbrisala iz judikature in da bodo polagoma vse razsodbe kolegijalnih sodnij postale ovrgljive.

In kaj je to, o čemer se je sodnik po neposrednjem utisu ustne obravnave prepričal? Morebiti vsi tisti odloki, za katere ni motivacije v zapisniku, in tudi zaradi tega bo rasel le zapisnik na kvar ustnosti in neposrednosti obravnave.

Pritožbo do tretje instance imenuje načrt nadrevizijo. Tretja instanca je takrat, ko je okrajna sodnija bila prvi sodnik, višja deželna sodnija, če pa je odločilo sodišče v prvej instanci, najvišje sodišče na Dunaji. Delokrog tega sodišča se ima torej zdatno zmanjšati, ker se mu odvzamejo vse tvarine, o katerih so sodile v prvej instanci okrajne sodnije, ki se imajo oddati višjim deželnim sodnijam, katere so kompetentne tudi kot druge instance v vseh stvareh, katere so v prvej instanci rešile kolegijalne sodnije.
